

88-0

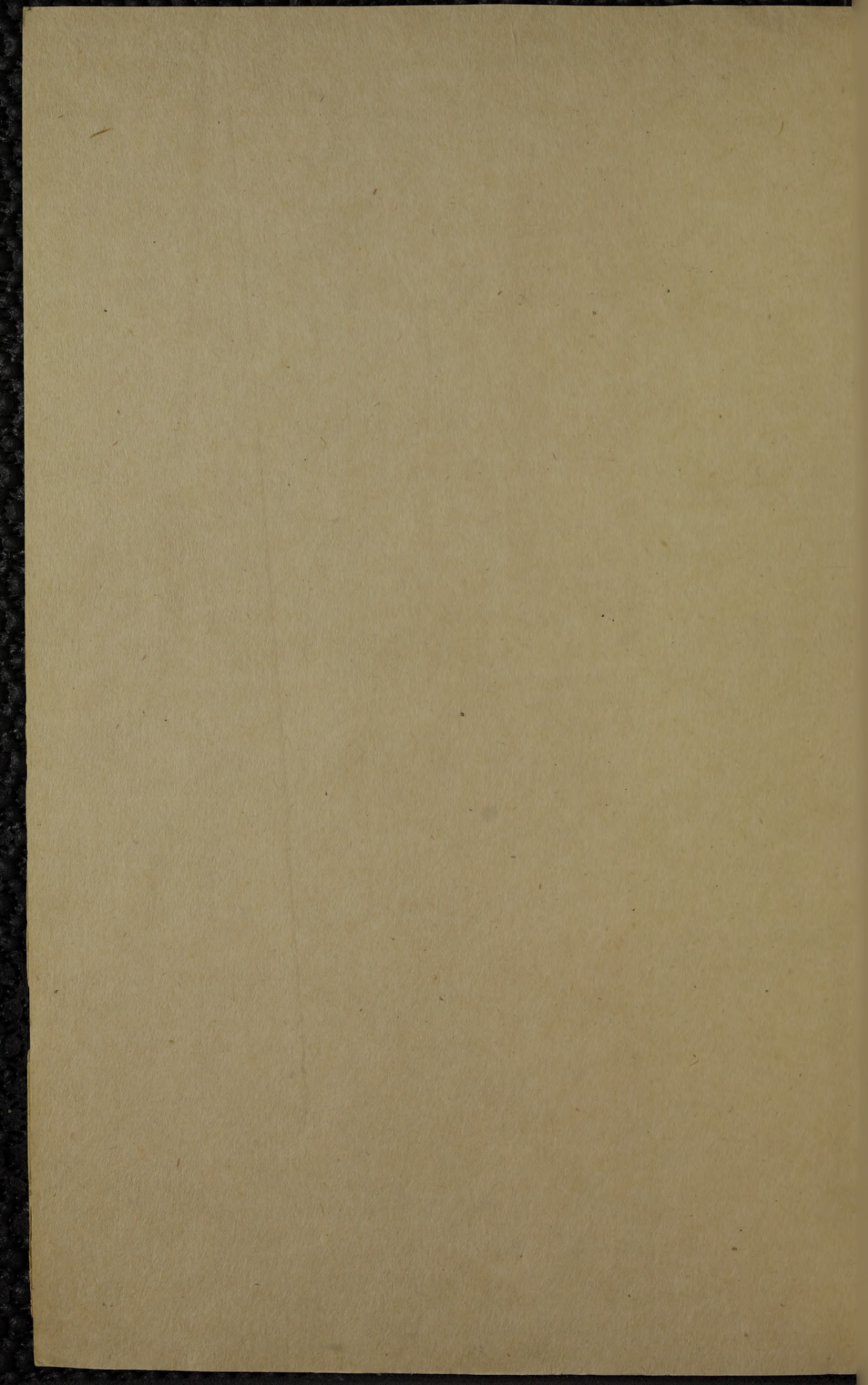
12

H. J. PAVASARIS

NAUDAS

**REFORMA
UN TAUTAS**

LABKLĀJĪBA

88-0
-12

Arīve
otubg.
33

H. J. Pavasaris

Naudas reforma

un

tautas labklājība

„Godiniet Likurgu — viņš izdzina zeltu un sudrabu — visu noziegumu cēloni.“
Pitagors.

A U T O R A I Z D E V U M S.

1 9 3 2

Latv. Zemnieku Savienības spiestuve,
Rīgā Elizabetes ielā 14-a.
Tālrūnis 30650. № 2088.

Sf 40615K (R)

L. V. R.
In. 246496

0307099478

LAIKMETS.

Ēģiptē sastopami milzīgi senatnes pieminekļi — piramides. Bībele stāsta, ka tās atrodas uz cilvēku kauliem un mazgātas ēģiptiešu tautas asinīm. Piramides pavēlēja uzcelt tirāni, kuŗi mocīja un pazudināja simtiem tūkstošiem cilvēkus, lai izpildītu despota iedomas.

Līdzīgi Ēģiptes piramidēm pacietīgo cilvēci šobaltdien nomāc un nopulgo pastāvošā naudas sistēma.

Dzīves smagums, trūkums, noziegums, posts un nesaticība starp tautām, valdībām un šķirām izriet no tagadējās naudas sistēmas. Tas jāzina kā saimniecības un politikas vadītājiem, tā darba devējiem, darbaņēmējiem un visiem brīvības, miera un labklājības cīnītājiem. Tāpat tas jāzin arī tiem, kas vēl apmierināti ar stāvokli un nesajūt patiesību par bezdarbu.

Dabas apstākļi, vai citi no likteņiem uzlikti pienākumi neierobežo dzīves tiesības. Dzīvi veido un vada naudas sistēma. Bet tā atbilst vienīgi nedaudzu cilvēku — „lielo, vai starptautisko finansistu“ interesēm. „Lielie finansisti“ naudu padarījuši par elku, kuŗa priekšā zemojas visa cilvēce. Viņi arī sagrozījuši jēdzienu par naudu, ka bieži nezina, kas ir lats, rublis, franks, dollārs u. c. Kādreiz Bismarks reichstagā izteicās, ka viņš nekā nesaprotot no tiem „krāmiem“ — (Ar šādu izteicienu Bismarks apzīmēja naudas jautājumu.) Tos viņš atstājot finansistu zināšanā. Vai nav saprotami, ka tādēļ finansisti iegūst labumus no šādas cilvēku nezināšanas? Viņi arī nav ieinteresēti cilvēku nepareizo uzskatu korrīģēšanā. Viņu intereses pretējas tautsaimniecības interesēm. Ja nauda gadu simteņiem viņiem par labu iecēlusi un gāzusi valdniekus, uzvārējusi un zaudējusi kuŗus, pirkusi un pārdevusi revolūcijas, tad pēdējie tehnikas ieguvumi darba spēju atvietošanas procesā nākotnes ainu nosprauž vēl drūmāku. Saimnieciskā krīze padziļinājas un viss, kas pie dzīvības, ož pēc liķa smakas. Šāds stāvoklis bija attaisnojams cāru valdības laikā, bet tagad, kad vairums tautas pašas izlemj savas vēlēšanās, tas nesaprotami. Valdības spiež raudzīties uz sevi ar neuzticību. Varam domāt: vai nu tautas vietnieki vēl nav atkratījušies no cāru ideāloģijas, vai viņi vienkārši tāpat ir naudinieku uzpirkti puīši, kas pārdod savu tautu.

Būtu nepatiesi apgalvot, ka naudas reformu ideja sveša. Jautājumu apskatījušas tādas autoritātes, kā — prof. Irvings Fišers, Silvio Gesell's, Teofils Kristens, bij. Latvijas universitātes prof., Dr. Ernests Šneiders u. d. c. Protams, ieinteresētie pastāvošā sistēmā pietiekoši stipri, lai aplēptu domu par naudas reformu. Tomēr ievērojot, ka naudas iespaids tādā veidā kā līdz šim jau paliek pavisam nepanesams, pienācis pēdējais laiks atkal runāt par reformām, sevišķi tādēļ, ka saimniecības sabrukums un miljoniem augošais bezdarbs dzīves rēģulēšanai atkal tiecas ienest vēsturē lūzumu ar uguni un šķēpu.

KAS IR NAUDA?

Nauda ir maiņas līdzeklis. Ar naudu pārkam, par naudu pārdodam. Vieni piedāvā preces un prasa naudu, otri piedāvā naudu un prasa preces. Preču cenas izsaka naudas vairumā, t. i. tik

un tik daudz naudas par zināmu preču daudzumu. Piem.: viens litrs piena — 20 santimus; viens pāris zābaku — 18 latus; 10 gab. papirosu — 26 sant. u. t. t.

VAI VAJADZIGA ZELTA NAUDA?

Mēs domājam, ka zelta nauda apliecina saimnieciskās dzīves stabilitāti un gaidam to brīdi, kad valsts banka apdrukātos papīrus sāks apmainīt pret zelta kalumiem.

Tomēr tas tā nav!

Runājot par naudu, mums jāizšķir, ka zelts ir dārgmetāls — manta, bet nauda — maiņas līdzeklis. No zelta var kalt ne tikai naudu. Zobu tehniķis var arī pagatavot zelta zobus, juvelieris — zelta gredzenus u. t. t. Zelts ir greznuma lieta. Bet vai nauda ir greznuma lieta? Vai ar naudu lai lepojamies, ka tā mums ir no zelta un nevis no teļa ādas vai koka mizas?

Zelta naudas varu pārāk pārspīlē. Savu iespaidu tā ieguvusi vienīgi tautu nezināšanai, apmātībai un ievilkšanai korupcijas zaņķī. Pret to jāizturas ar neuzticību. Piemēram, — 1914. gadā, valsts visgrūtākā pārbaudījuma brīdī — izceļoties kara, zelta nauda pirmā pameta valsti un pilsoņus liktenim un aizgāja no apgrozības, kad tā bija visvairāk vajadzīga. Valsts no šī zelta mantoja politisku sabrukumu, bet pilsoņi — saimniecisku nabadzību. Kaņojošās valstis zeltu izlietoja pārtikas un kara materiāla iegūšanai Amerikā. Tur ieplūda puse no pasaules zelta, tādējādi radot patreizējo stāvokli. Ar sagrābto zeltu Ņujorkas baņķieri uzmetušies par naudas tirgus noteicējiem. Lai Eiropu iebrūstu vēl dziļāk finansiēli — saimnieciskās grūtībās un tā tik drīzi neatzeltu, viņi noslēdza līgumu, ka visi kara laikā parādī atmaksājami zeltā.

Zelta naudas vērtības nostiprināšanai pasaulē, uz amerikāņu finansistu pamudinājumu nodibināta arī Tautu Savienība. Un tā, ka visa izlaistā papīra nauda zeltā nodrošināta ar 2.000.000.000 angļu mārciņām, bet kopējie kara parādi sniedzās 40.000.000.000 angļu mārciņās, t. i. divdesmit reiz vairāk par pasaules zelta krājumiem, visi pasaules ražojošie spēki padoti naudas varas verdzībai!*)

Vēsturē saskatāmi vēl citi fakti.

19. gadusimteņa otrā pusē lielvalstis, pārejot uz zelta naudu, nonāca visnevēlamākā stāvoklī. Vācijā krīze iestājās ar sudraba dāldera, kā naudas pamata, atcelšanu. Tā turpinājās līdz astoņdesmito gadu beigām, kad nāca zelta ieguvumi. Saimnieciskā krīze savukārt kā vienmēr, izsauc parastās aizsargu muitas. Aizsargu muitas prasa atkal pastiprinātu robežu apsardzību un tā kaimiņš paceļ dūri pret kaimiņu. Arī Anglijas mēģinājums panākt zelta paritāti, samazinot banknošu apgrozību, neizpalika bez krīzes. Šveice izdarīja to pašu un ar tām pašām sekām. Un ne tikai šīs valstis vien! — Visa Eiropa zelta naudas sistēmas laikā no 1873. g. līdz 90 gadiem, pārdzīvoja asu saimniecisku krīzi. Kopš 90-jiem gadiem iestājās paisums lielāku zelta iegūšanu dēļ. Amerikā bija iespējama zelta produkcija. To tur izveda baņķieris Pjerponts Morgans un,

*) Latvijas kara parāds no brīvības cīņu laikiem vēl atlicies vairāk kā 80 milj. ls, t. i. apmēram 50 ls uz katra iedzīvotāja.

1907. gadā ieogrūda valsti milzīgās saimnieciskās grūtībās. *) Tādēļ nav nekāds brīnums, ka zelts arvien sagatavojis auglīgu zemi karjiem.

Patlaban finansisti grib panākt cietas zelta cenas atjaunošanu un pirmatnējās cenas nolikšanu uz 3444,45 fr. par kilogrammu tīra zelta. Prickš tam protams, arī visas preču cenas jāpazemina līdz pirmskara apmēriem. **Bet šāda rīcība valstis novedīs pie sabrukuma, iekams mērķis būs sasniegts.** Cenu pazemināšana precēm, veicina saimnieciskās krīzes, bankrotus, vispārīgu darba trūkumu; politiski nemierīgos laikos arī sacelšanos un pastāvošās valsts iekārtas gāšanu.

Ar cenām ir tāpat, kā ar riteni, ko atpakaļ nevar griezt, lai nebojātu mašīnu. Tomēr, neskatoties uz to, dažas lielvalstis, kā Vācija, Itālija u. c., jau stājušās pie cenu pazemināšanas. Latviju cenas pazemināt piespieda Reparācijas banka. Kad bijušais finansu ministrs **P e t r ē v i c s** griezās Reparācijas bankā pēc aizņēmuma lata nodrošināšanai, bankas kungi nosacīja, ka vispirms jāievelk 10% no krēdita, tikai tad aizņēmums piešķirams. Latvija nosacījumu izpildīja — krēditus ievilkā un — nolaida „dibenā” vienu uzņēmumu pēc otra. Domāsim par ministri: brīnums, kā šīs skaidrās lietas tik grūti aptveramas. Vai tad no tirgotāja grib prasīt, lai viņš dārgi iepērkās un lēti pārdod? Vai no rūpnieka grib prasīt, lai viņš maksā augstas cenas par jēlvieļām un augstas algas strādniekiem, ja konkurents, kas kādu laiku nogaida, var strādāt ar mazākiem izdevumiem? Vai tāpat grib, lai zemnieks maksā augstas darba algas, dārgi par darba rīkiem un vēlāk apmierinās ar „pazeminātām cenām?”

Jāaizrāda, ka Latvijai ne visai laimējies ar finansu ministriem. Šī resora priekšgalā visvairāk atradušās nekompetentas personas, kurām partija uzdevusi būt par ministriem. Un viņu iespaids ne vienā vien gadījumā pierādījies kaitīgs.

KĀDĒĻ NAUDU SEDZ AR ZELTU?

Naudas segšana ar zeltu ir illūzija. Cilvēki to mīl vienkārši tādēļ, ka dažiem tā dod bagātīgu peļņu.

Zelta segšanas illūzijai līdzīgs psihisks pirmcēlonis, kā Atlasam, kas nes debesu izplatījumu; kā indiešu svētām zilonim, vai arī — iedomai, ka zeme peld jūrā.

Naudu sedz ar zeltu vienkārši aiz tā iemesla, lai naudu uzskata par parāda dokumentu. Un, kā katra parāda esamību nodrošina, tā šinī gadījumā arī naudas zīmi, sedzot to ar zeltu, vai tā sakot — nauda nodrošināta ar „Valsts īpašumiem”. Tikai arvien, kad šāds solījums jāizpilda, kā 1914. gada augustā, tad to steidzoši atceļ. Jautājums — kādēļ ar segumu krāpj?

Noteikums par naudas segšanu ir visizdevīgākais peļņas veids naudiniekam — lielkapitālistiem. Segšanas fondam vajadzīgos līdzekļus valsts pati nevar sagādāt. Ar to pakalpo lielie finansisti, jo kapitāla peļņas procents ir ārkārtīgi liels. Banknošu monopols pieder pie vislabākajiem veikalnieciskiem pasākumiem un „lielie finansisti” ar seguma līdzekļiem cenšas to nostādīt zem savas kontroles kur vien var.

*) **P. Morgans** ir visvarenākais naudas magnats Savienotās Valstīs. Morgana varu sajūt viss finansiālais tirgus. Viņš savu dūri uzspiež vienmēr tur, kur viņam iznāk labs veikals. Tagad M. sasniedzis 65 g. vecumu. Iedzīvojies milzīgos kapitālos galvenā kārtā, pasaules kara laikā. 1915. g. pret viņu izdarīja atentātu Korvella universitātes vācu valodas profesors Franks Holts. Viņš gribējis Morganu nogalināt, lai ātrāk izbeigtu pasaules karu.

Patiesībā, apgrozībā laistais naudas daudzums ir pavisam niecīgs, samērā ar to naudu, kas atrodas apgrozībā naudas prasību veidā.

Pieņemsim, ka esam noslēguši naudā kādu aizņēmumu, vai apdrošināšanas līgumu u. c. tml. Vai arī šie naudas dokumenti ir segti? Nē!

Tāpat veselīgs prāts runā pretī naudas zīmei kā parāda dokumentam. Valsts izdod naudu un tautsaimniecība izlietā to, kā maiņas līdzekli. Ja nu valsti atzīst par parādnieku, bet tautsaimniecību par krēdītoru, kas ir viena un tā pati persona, iznāk, kā es pats ietaisu pie sevis parādu! Ja arī pieņem, ka naudas zīme ir tiešām valsts parāds, tad skaidrs, ka šis parāds jāsamaksā. Taču goda lieta! Bet kas tad notiktu ar naudu? Valsts parādu dzēšot izņemtu naudu no apgrozības un līdz ar to tautsaimniecībai nolaupītu maiņas līdzekli. Citiem vārdiem, izputinātu tautsaimniecību.

Naudas izņemšana no apgrozības pamatota, ja spēki, kas preces ražo, pagurst, kā arī tad, ja strādājošie vienojušies cilvēku darba un zemes ražojumus vairs nepārdot, bet savstarpēji atdāvināt. Tad, protams, nauda nav vajadzīga, valsts savus parādus var dzēst un cilvēki atkal sākt dzīvot alās. —

Še, varbūt, būtu vietā jautājums: kā gan ideja par naudas zīmi kā parāda dokumentu, varēja pastāvēt, ja tā aplama? Uz to jāatbild, ka vēsturē pazīstamas daudz un dažādas idejas, pie kā cilvēce turējusies un kas izrādījušās aplamas. Tikai jāpiebilst, ka parasti zem šādām idejām, veikli maskētas, kā šinī gadījumā, slēpjas citas intereses.

*

Vēl jāaizrāda, ka zelta naudas sistēma valstī saimniecisko dzīvi padara atkarīgu no zelta ieguvuma. Latvijai zelta raktuvju nav. Tas jāieved no citurienes — jāpērk ar tautas sviedriem. Tādēļ Latvija nedrīkst kalt zelta latus. Naudā nav meklējama metala vērtība. Nauda ir darbība „kas turpinājas,” nevis stāvoklis, ko rada izsludinot cietu zelta cenu.

Ja zeltam pasaules tirdzniecībā un oikonomijā liela noteikšana, tad tikai tādēļ, ka tam ir izšķiroša noteikšana pie preču pasūtījumu saņemšanas un nodošanas.

Protams, nav viegli, pat bīstami uzstāties pret zelta vērtību. Tai vērtībai, saka prof. E. Šneiders, kā psiholoģiski, tā saimnieciski daudz ieinteresēto. Bet, neskatoties uz to, nodosim zeltu laulības gredzenu fabrikantiem un Vāgnera Reinas meitenēm rotaļai! Ar to mēs samaitāsim zelta teļa bruņiniekiem viņu spēli ar cilvēku likteni!

Galilejs svieda mūsu sauli debesu izplatījumā un tur nu tā staigā bez atbalsta, padota saviem likumiem.

Tādēļ radīsim kaut ko jaunu, patstāvīgu! Dosim naudai savu pašvērtību! Domāsim valūtas jautājumā dinamiski. Pašvērtība ir brīvība.

VAI NAUDA JĀKRĀJ?

Pasaules karš un revolūcijas naudu sagrava tāpat, kā visu citu. Preces cilvēki apmainījās bez naudas vidūtājības. Vieni deva apavus un saņēma pretī miltus, otri deva sāli — saņēma drēbi u. t. t. Kam šādu maiņas līdzekļu bija vairāk, citiem vārdiem, kas ar precēm un mantām bija bagātāks, cieta mazāku trūkumu.

Tādēļ uz jautājumu: vai nauda jākrāj, jāatbild ar noteiktu „Nē!“
Mūsu bagātība ir mūsu manta. To vēl pierādīja nesena pasaules
kaņš un revolūciju laikmets, kad cilvēki ar miljoniem kabatā mira
badā.

Jākrāj manta, jākrāj vecuma rentes un tml.,
bet nevīs nauda.

Nauda jāizdod preču pirkšanai. Jo vairāk preces pārdodam, jo
vairāk tās ražojam un otrādi. Atkarībā no preču pieprasījuma aug
darba pieprasījums. Trūkst preču pieprasījums, trūkst arī vajadzība
pēc darba.

Bet mēs zinām, ka, pie tagadējās naudas sacīt: „nekrājat naudu“,
ir vārdi tuksneši. Par spīti visam labam un vērtīgam, mūsu ideāls ir
krāt naudu. Mēs krājam naudu un glabājam to pie sevis mājā — gul-
tas madračos, zeķēs, ieraktu zemē, ieslēgtu bankas seifos u. tml. c.

Par šādu krāšanas aplamību, ja tā būtu tikai pašu krājēju perso-
nīgā lieta, varētu arī nerunāt. Bet mums jāņem vērā, ka naudas krā-
šana traucē visu saimniecības attīstību. Nauda bez kustības tautsaim-
niecībai atņem viņas maiņas līdzekli un aiztura preču pieprasījumu.
Sekas: uz priekšu ejošā ražošana tirgū izsviež vairāk preču nekā pie-
prasa. Preču ražošanu zināmu laiku pavisam pārtrauc un iestājas
bezdarbs, vai cenas precēm samazinās tādā mē-
rā, ka darba darītājam nākas strādāt par vis-
mazāko atlīdzību.

Uzsverot naudas krāšanas ļaunumu, secen nevar paiet organizā-
cijām, kas naudas krāšanu nostāda par taupības kā labklājības lietu.
Pastāv tā saucamais „taupības institūts“ ar sēdekli Milānā
(Italiijā). Tas nodibinājās 28. jūnijā 1925. gadā un darbojas starp-
tautiskā mērogā. Lai nestu masās savīļņojumu taupības idejas propa-
gandai, institūts sarīko pat speciālas „taupības dienas“ un ne-
dēļas. Piemēram, pēc kongresa lēmuma 31. oktobri institūts izslu-
dinājis par starptautisku taupības dienu, ko kārtīgi atzīmē arī pie
mums. Amerikā taupības propagandai ikgadus no 17. līdz 23. janvā-
rim sarīko taupības nedēļas. Kā viens no galveniem šī institūta mēr-
ķiem ir: veicināt krāj-kasus darbību. Institūts pārlieci-
nāts, ka nabadzībā iestīgušo cilvēci visvieglāk apvārdot ar krājkasu
bagātības solījumiem.

1924. g. oktobrī, Lombardijas provincē sasauktais Milānas pirmais
starptautiskais krājkasu kongress, sakarā ar saviem 100 gadu pa-
stāvēšanas jubilejas svētkiem, šo peļņas metodi atrada par visizdevī-
gāko. Tādēļ taupības idejas sēšana iet plašumā.

Ja jau Vācija 30. jūnijā 1928. g. konstatēja, ka pēdējos 4½ ga-
dos uzkrāts apmēram 8 miljardi marku, tad varam iedomāties tās sum-
mas apmērus, kas uzkrāta agrāk un gāja zudumā naudas inflācijas
laikmetā. Tikai jānozēlo, ka lielākie zaudējumi gūlās uz nemantī-
gām šķirām, sevišķi tām, kas ticēja apsolutai bagātības paradīzei nā-
kam pa taupības ceļu. Taupības diena 31. oktobris, protams, izsludi-
nāta tādēļ, ka zemkopjiem pēc rudens ražas ievākšanas paredzēti ie-
nākumi.

KURP VED MŪS TAUPIŠANA?

Uzlūkosim sevi par taupītājiem šī vārda patiesā nozīmē un sa-
šaurināsimies ar patēriņiem līdz iespējamībai. Kas notiks? Preces
nepirks, veikalus slēgs un rūpniecībās darbi
apstāsies. Tālākās sekas sapratīs paši lasītāji.

*

Aicinājums uz taupīšanu izklausās savāds, ja no otras puses aicinā uz ražošanu. Iznāk, it kā mēs sacītu: „taupat un ražojat cik varat!“ Kur loģika? „Kas tad pirks ražotās preces?“ Kādā lugā karalim iedrošinājās jautāt nerrs. Bet šis nerrs nav tāds merkantilists, kādas, pēdējos gadu desmitos, attiecībā pret sevi bijušas tautas. Viņam sacīja: „Ražojat un izvedat tik daudz, cik vien iespējams, tad jūs kļūsat bagātas!“ Bet kā tādā gadījumā kaimiņš, no kā mēs pērkam un tā viņam kaitējam, spēj no mums pirkt? —

Merkantilisms ir saimnieciska muļķība un tāpēc nerrs saviem karamiem dod padomu: „Sakat tautām, lai viņas ražoj cik vien daudz var un pārdod saviem kaimiņiem; lai patērē tāpat un pērk no kaimiņiem. Tad uzplauks katrs: uzplauks tauta un tautas.“

*

Nauda tautsaimniecībā ir tas pats, kas ķermenī asinis. Naudai jāriņķo tāpat, kā asinīm. Mazākais aizsērējums rada traucējumus visā organismā. Norādījums par to mūsu pašu zemē.

Latvijas tapšanas laikā mums bija daudz un dažādas naudas: „Kerenki“, „Katrīnas“, „Nikolaji“, „ost - markas“, „Latvijas rubļi“ u. c. Tie, kas izceļošanas laikā pieredzēja naudas miljonus Krievijā naudai mazāk pieķērās un atgriezoties Latvijā, iegādājās mantas un dažādas vērtības. Turpretī tie, kas neticēja Latvijai, par „nikolajiem“ pārdeva savus īpašumus un uzsūca naudu krāšanai. Notika visstraujākā preču apgrozība. Viņu ražošana un patērēšana sasniedza augstāko pakāpi. Vismazākie uzņēmumi, ar visniecīgākiem līdzekļiem, ātrā laikā izvērtās par lielākiem un bagātākiem. Nestrādāja vienīgi tie, kas negribēja. Tas bija ievērojamākais laikmets mūsu pirmsaimniecībā. Tam arī varam pateikties par nosvinēto Latvijas 14. gadu pastāvēšanu! — Ja, turpretī, mūsu valsts būtu sākusi ar Krievijas zelta (rubli) naudas turpinājumu, tad droši vien, jau būtu izputējusi. Pierādījums: sākumā, pateicoties naudas straujai cirkulācijai, Latvija ar tukšām rokām gāja uz augšu, tagad, ar pilnām — ārzemju krēditiem, monopoliem un lēto darba spēku — iet uz leju. Veikali un noliktavas pilnas ar precēm; tās nekust no vietas.

Tādēļ — nost ar mudinājumu taupīt!

Asinīm, kas riņķo ķermenī, jābūt veselīgām, citādi tās viņu saindē. Ja grib, lai tautsaimniecība plaukst, arī naudai jābūt veselīgai.

KRĒDITU POLĪTIKA.

Naudas krāšana, ierobežo naudas cirkulāciju, un naudu padara par pērkamu — pārdodamu lietu. Tirdznieciskie darījumi noslēdzas divās cenās: preču cenā un naudas cenā. Piem., zināms, ka preces pret tūlītēju samaksu ir lētākas nekā uz parādu pirktas. T. i. savs procents jāmaksā par naudu. Bet tā, kā darbojošiem spēkiem ienākumi noteikti preču cenā un naudas iztrūkums sekmē procenta pieaugumu par to, dzīve ievērojami sadārdzinas uz „noteikto“ preču cenā iztikas apmēra rēķina kā starpība starp preču un naudas cenu jāaizpilda ar parādu līdzekļiem.

Uzņēmēju krēditi.

Krēditi attiecībā pret uzņēmējiem ir — uzņēmuma palīg-līdzekļi. Saimniecībā tie spēlē vienu no galvenām lomām.

Uzņēmēju krēditi lietojami uzņēmuma paplašināšanai. Krēdita atmaksa izdarāma ar uzņēmuma peļņu. Tagad redzam pretējo, proti: lielākā daļa uzņēmumu krēditējas vienīgi apgrozības līdzekļu trūkuma dēļ. Uzņēmumiem apgrozības līdzekļi vajadzīgi nevis uzņēmuma paplašināšanai, bet preču atkalpārdevēju krēditēšanai. Rūpnieki aizņemas naudu, lai krēditētu tirgotājus savstarpējās preču krēdita konkurences apkaņošanai, tirgotāji aizņemas naudu patērētāju krēditēšanai atkalpirkšanas un pārdošanas apgrozības uzturēšanai. Un tirgus pārveidojas no preču konkurences uz naudas kapitāla konkurenci. Tirgu iekāņo nevis preču kvalitāte, bet viņu krēdita kapitāls.

Vēl nesēn pie mums, caurmērā, pastāvēja 8 un vairāk mēnešu ilgi preču krēditi.

Ražotājam preču krēdita kapitāls ir konkurences ierocis, bet tirgotājiem — komisijas veids, kuŗu, kā katru kapitālu tas izmanto peļņas nolūkā.

Procentes par šo krēdītu, protams, iekalkulētas preču cenā un patērētājs tās samaksā.

Pateicoties šādai krēdītu sistēmai rodas zināmie preču „karāļi“, atsevišķas personas, karteli, sindikāti un trestī. No svara tas, ka krēditēšanas spēju galotnēs tie arī uzmetās par saimniecības politikas un kultūras diktatoriem un peļņas iegūšanai bieži nekaunās izlaist apgrozībā mazvērtīgu preci.

Darba ņēmēju krēditi.

Darba ņēmēju krēditi ir viņu iztrūkstošās eksistences papildinājums. Piem., ar dienas algu 2 latī veikalam paliku parādā divi latī. Ja šo parādu gribu atdot, protams, viena diena jāiztiek bez uztura. Ja gribu paēst — atkal parāds paliek neatdots un tas ar katru dienu aug lielāks. Ja gribu būt godīgs, savu uzturu samazinu zem 2 latī un parādu nokārtoju. Bet līdz ar to samazinās arī preču patēriņš un attiecīgi — preču ražošana. Bezdarbs padziļinas vēl vairāk un eksistācijas jautājums kļūst vēl asāks. Galu galā, paliekot parādā veikaliem, kas mūs krēditē, izsīkst viņu kapitāli un tie spiesti palikt parādā rūpniekiem, lauksaimniekiem. Bet pēdējie ar laiku tāpat izsmeļami.

Dažkārt darba ņēmēji, reizē patērētāji, arī krēditējas, kad viņu līdzekļi atļauj pirkumu izdarīt pret tūlītēju samaksu.

Tas ir nosodāmi. Ietaupījumi mazina tālākos ienākumus. Ietaupītā summa, pēc parāda atdošanas, aiziet uzņēmēju garākā preču krēditā un darba ņēmējam atpakaļ nenāk. Uzņēmēji preču krēdita sacensībā iebāž visus pārpalikušos līdzekļus. Notiek automatiska algas samazināšanās. Sprotams, reizē ar to samazinās arī pirkšanas spējas un pats ražošanas process, kas atsaucas uz naudas krēdītoru (banku) interesēm. Naudas krēdītors paliek neuzticīgs naudas aizņēmēju (dēbitoru) darba panākuma izredzēm, uz kuŗa krēdīts attiecas un naudas aizdevumam viņš prasa mantas nodrošinājumu. Bet tā kā mantu var gūt tikai darbā un darbs nesedz mantas prasības, — paralēli mazinās krēdīta apmēri un visa saimniecības eksistācija iet uz leju.

Naivi spriest, kā vienā otrā gadījumā bezdarbs mazinās.

Uz norādījumu par bezdarba mazināšanos jāsaprot, ka mūsu saimniecība ar pastāvošo naudu nevis bezdarbu mazina, bet uz paēdušo rēķina mazina neēdušos. Ar nosistām pirkšanas spējām darba alga pret preču cenām zaudējusi samēru. Stāvokli nevar labot arī mākslīgi. Mākslīga saimniecība dzīves smagumus padziļina vēl vairāk, jo viss, kas ir mākslīgs, ir nepatīss un dzīvei nederīgs. Paaugstinās algas, pacelsies preču cenas, samazinās algas, samazināsies preču cenas. Cik gašs, tik plats. Nesamērīgas algas darba ņēmējus no parāda neglābj, bet vēl vairāk dzen postā. Nevis algas noteic darbu, bet darbs noteic algas. Darbs paceļ algas un darbs mazina algas. Ja prasam darbu, zinām, ka darbs maksā algu. Kāda nozīme prasīt algu, ja darba nav?

Tādēļ vispirms jāgādā, lai būtu darbs. Būs darbs, būs arī maksa par darbu.

Bez tam, par tik, par cik augs darba pieprasījums, arī neatkarīgi no likuma augs darbinieku sociālais ieguvums.

Saprotams, pastāvošā nauda nav spējīga pacelt darbu. Darbu dara tikai tad, kad pērk ražojumus. Pastāvošā nauda nepērk ražojumus. Tā pērk pati sevi.

Vekseļu krēditi.

Zināms krēdita veids izpaužas žiro - naudā, t. i. — vekselos. Taisni tad, kad piepēži cenas uz kādām precēm sāk celties, vekseli apgrozās visvairāk. Spekulantiem patērētāju psiholoģija zināma. Cenas viņi skrūvē nevis aiz preču iztrūkuma, bet otrādi: aiz preču palikuma.

Vērojama šāda parādība. Ja, piem., uz drēbēm cenas sāk celties tūlīt tirgū tās vairāk pieprasa. Un jo straujāki cenas celsies, jo lielāks būs drēbju pieprasījums.

Kas notiek ar žiro naudu — vekseliem?

Pieņemsim, kā priekš cenu celšanās uzvalks maksāja 100 latus. Sadārdzinoties uzvalkam uz 150 latiem, viņu nopirkām un par attiecīgu summu izrakstījām vekseli. Kad tā paša uzvalka cena nokrita atpakaļ uz 100 latiem, mūsu vekselim pienāca termiņš. Neskatoties uz cenas pazemināšanos, vekseli esam spiesti izpirkt par 150 latiem. Starpība: neilgais aizņēmuma laiks. Jautājums, vai neesam bezkautīgi piekrāpti? Vai mūsu vekseļu, t. i. žiro naudas krēditi nav ticis aplikts ar pārāk augstām procentēm?

Valsts krēditi.

Sacīsim pareizāki — valsts parādi. Tikai var saprast, ka valsts ir kāds uzņēmums, — fabrika, kas itkā lieliski attīstās un saviem līdzekļiem darbus nevar veikt. Valsts parādus darina naudinieki viņu kapitālu augļošanai. Valstis, kā jau noorganizētas un pastāvošas vienības, aiztaupa izdevumus citu peļņas sabiedrību dibināšanai, akciju un tml. Lai valstis piedabūtu pie aizņēmuma, tās parasti noved dažādās politiski - oikonomiskās grūtībās, ka nevar iztikt pašas saviem līdzekļiem. Starp šādām grūtībām redzamāko vietu ieņem kara. Karš ir apstāklis, kas vismaz līdz šim visvairāk prasījis aizņēmuma līdzekļus. Bet ar kādu piespiešanos valstīm aizņēmumus nākas atmaksāt, vislabāki apliecinājušas starptautiskās konferences Ženevā, Hagā u. c.

Tautas piedabū karot ar visādu ieguvumu solījumiem. Tikai, kā par spīti tos brīnišķā kārtā arvien atvieto vissmagākās saimnieciskās krīzes. Pasaules karā, šos „labumus“ pirmais novērtēja krievu zemnieks un atbildēja ar revolūciju. Tos tāpat tagad arī sajūt pārējā Eiropa, atrasadamās zem 40.000,000,000 mārc. sterliņu sloga — uz ko jau sākumā norādīju. Ja valstīm nāktos karot ar saviem līdzekļiem, t. i., ar ienākumiem no nodokļiem, jāšaubās, vai tad kari maz būtu iespējami.

Kas domā, ka kari stāv valsts un tautu varā, dziļi maldās. Piem., lielais pasaules karš nebūt nebija „Nikolaja“, „Vilhelma“ u. c. ķeizaru personīga vēlēšanās, nedz viņiem padoto tautu griba un Austrijas troņa mantinieka nejaušais nonāvēšanas gadījums. Pasaules kara iemeslu noskaidrošanai pat nodibinājās speciāla komisija. Kari, kā vienmēr, ir bijuši biržu machinācija. Ņemsim patreizējo stāvokli. Neskatoties uz to, ka tautas prasa mieru un tikai mieru, bruņošanās turpinās ar visiem modernās tehnika iespējamības līdzekļiem. Jā vēl tautas neredz ienaidniekus un nezin, kurai ar kuŗu nāksies karot, tad to izlems starptautiskie naudinieki un lielgabalu fabrikanti. Viņu lēmums arī nosacīs, kādu stāvokli ieņems Latvija nākotnes karā. Tāpat uzvaru nenākās zīlēt. Uzvar tā valsts, kas vismazāk iekāpj naudinieku kabatā.

Bezdarbs arī pieskaitāms pie biržu machinācijas un ir viens no ievērojamākiem valsts grūtību iemesliem, kas prasa ārkārtīgus līdzekļus. Naudiniekiem tas tāpat noderīgs apžēlošanai ar aizdevumiem. Tikai aiz šīs viņu „žēlastības“ slēpjas vai nu monopoli un koncesijas, vai citi tamlīdzīgi peļņas nolūki.

Un tā kā parādus naudinieki piedzen zeltā, kuŗu savā zemē neražojam, Latvijai aizdevumu piedāvājumi jānoraida.

NAUDAS REFORMA.

No politiskā viedokļa valsti uzskata par spēcīgu, ja tai pietiekošs karaspēks, no saimnieciskā, ja pilsoņi turīgi. Politiskā spēkā izpaužas pilsoņu drošība viņu valsts apjomā. Šim nolūkam pilsoņi rada valdību, karaspēku u. c. To uztur ar atvilkumiem no savien ienākumiem, resp., nodokļiem. Un kādā mērā pilsoņi spējīgi maksāt nodokļus, nostiprinās viņu valsts drošība un patstāvība.

Tādēļ pilsoņi maksā nodokļus: no algām, īpašumiem u. t. t., u. t. t.

Bet reiz valdības uzturam vajadzīgi līdzekļi, protāms, tādi vajadzīgi arī saimniecībai. Kā par valdību un valsti gādā pilsoņi, tā par saimniecību — n a u d a. Tomēr pilsoņi strādā, lai nopelnītu nodokļus, nauda brīva no nodokļiem — slinko. Prasīt no naudas darbu nevar tādēļ, ka tai nav tāds pienākums kā pilsoņiem, proti, nauda nodokļus nemaksā. Un tā, kā nauda par maz strādā, arī saimniecība kļūst nedzīva.

Kas darāms? Nauda jāapliek ar nodokli.

Nodoklis piespiedīs naudu vairāk apgrozīties, intensīvāki strādāt un pelnīties par labu savai darba devējai — tautai. Ar to būsīm saņieguši naudas nodrošinājuma kapitāla augļošanas, kā tas notiek ar katru kapitālu. Pie tam augļi par šo kapitālu varēs novelt netikvien lielāko daļu politiskām vajadzībām uzliktos nodokļus, bet arī uzkrāt bagātības dažkārt tik nepieciešamas valsts patstāvības nodrošināšanai izceļoties karām, kā arī neražas un taml. gadījumiem.

Lasītāji nopratīs, ka zelta segums šē tiek minēts pretēji mūsu naudas reformas idejai. Patiesībā zelts bankas seifos nekādus labumus nedod. Varam to pavisam pārdot. Īpaši šajos laikos, kad visu prāti saistās pie zelta, tas būtu labs veikals. Un pārdotā zelta vietā iegādāties mašīnas, jēlvielas u. t. c. Viss tas tik nepieciešams mūsu rūpniecībai un lauksaimniecībai.

Bet ievērojot, ka aiz zināmiem iemesliem priekšlaicīgi esam spiesti ar to rēķināties, vienā mirklī izvest savus veikalus ir riskanti. Sakarā ar to banku pagrabu telpās tam dodams pagaidu mitekļis un nodoklis apgrozībā laistām naudas zīmēm uzskatāms par viņu nodrošinājuma kapitāla procentēm.

MĀTES FONDS.

Par to, kādiem nolūkiem ienākums no naudas nodokļa labāki izlietojams, jāaizrāda uz pienākumu pret sievieti — māti, kuŗa klēpī auklē tautas un valsts dzīvību. Sieviete — mātei pieder mūsu nākotne un tā jāšargā kā netiekam pazudināti. Valsts, kas sievietei liek pašai par sevi rūpēties, labākā gadījumā atrasties vīra atkarībā, ved pie tā, ka sieviete — māte no sava auklējuma novēršas un ieņem stāvokli pret dabas likumu kā cilvēcē, mirstība sāk pārspēt dzimstību. Nevis sieviete — māte vainojama augļu nodzīšanā, bet pati valsts, tauta un visa sabiedrība. Šāds stāvoklis neciešams. Bērnu audzināšanā valstij jāpiedalās, mātei jāpalīdz. Sakarā ar to savu daudzo un dažādo vajadzību starpā pirmā vietā ierindosim māti. Ar ienākumiem no naudas nodokļa nodibinams **m ā t e s f o n d s**, kas izlietojams sievietes — mātes apgādībai.

Mātēm izmaksa no fonda izdarāma noteiktā laikā un kārtībā, reizi nedēļā, vai mēnesī, pie tam, atkarībā no bērnu skaita un vecuma.

Naudas nodokļa apmērs netiekvien pilnīgi nodrošinās sievieti — māti un padarīs neatkarīgu, par ko tā tagad iziet cīņā, bet arī atnesīs svētību un saules mūžu tai valstij un tautai, kas attiecīgu likumu par sievietes — mātes apgādību būs izvedusi dzīvē.

MĀCĪBA PAR NAUDAS NODOKLI.

Tautsaimnieks Silvio Gesell's uzstādījis teoriju, pēc kuŗa visa nauda apliekama ar nodokli.*) Ar pēdējo Gesell's apzīmē to, ka par katru atsevišķu naudas vienību zināmā laikā jāizdara zināms maksājums. Nesamaksāts nodoklis mazina naudas vērtību.

Savā laikā Latvijas ūniversitātes prof. Dr. Ernests Šneiders lika priekšā apgrozībā esošai naudai reizi nedēļā uzlikt zīmogmarku vienas tūkstošās daļas lielumā no naudas vērtības. Tādā kārtā simts latu zīmei katru nedēļu būtu jāuzliek 10 santīmi zīmogmarka u, t. t.

Skaidrs, ja šādos apstākļos naudu izņem no apgrozības un glabā paslēptu, rodas zaudējumi. Lai no zaudējumiem izvairītos, jāpērk preces vai nauda jānodod bankā. Banka atkal no savas puses to nodos uzņēmējiem, kam vajadzīgs krēdīts. Sistemātiskais nodoklis naudu dabīgi dzīs apgrozībā, lai tā iemainītos precēs. Peču pieprasījums reizē ir arī darba pieprasījums. Un ko par darbu vēl ideālāku varam iedomāties?

*) Silvio Gessel „Die natürliche Wirtschaftsordnung.“

Tas, ka nauda ar laiku zaudē daļu no savas vērtības, uz preču cenām nekādu iespaidu neatstāj. Cenu svārstību uz precēm izsauc tikai apgrozībā esošais naudas daudzums. Ja apgrozībā nauda ir daudz, precēm cenas dārgas, ja apgrozībā naudas maz — cenas lētas.

KAS IR NAUDAS NODOKLIS?

Naudas nodoklis ir tas pats, kas nodoklis: kvītēm, sērkociņiem, papirosiem u. t. t., pie tam valstij skaists ieņēmuma avots. Apliekot ar nodokli tādas lietas, kas apgrozībā cirkulē visgausāk, iekasēšanai jāalgo armija ierēdņu. Naudas nodoklis bez grūtībām ieplūdis valsts kasē un, kā bite ziediem izsūks medu, neizpostīdams viņus, bet apaugļodams tautsaimniecību.

Naudas nodoklis naudu padarīs līdzīgu mūsu precēm, kas laikā jāreālizē, lai nebojājas, vai pavisam nezaudē savu vērtību. Ar naudas nodokli arī oikonomiskā dzīve ētiskā ziņā pacelsies augstāk un visu sociālo netaisnību netaisnībai — n a u d a s k u n d z ī b a i b ū s g a l s u z v i s i e m l a i k i e m.

KĀDĒL VAJADZĪGS NAUDAS NODOKLIS?

Tādēļ, ka pilsoņu turība taisni dibinās uz naudas nodokli, proti: izvairīšanās no nodokļa, naudu, pirmkārt, iemaina precēs tā radot vajadzību preces ražot, otrkārt, pastāvot preču pieprasījumam, pastāv arī darba pieprasījums un treškārt — darba pieprasījums attiecīgi uz tur algas pieprasījumu, kas algas noved līdzsvarā ar preču cenām.

Nesamaksātā nodokļa iespaids uz naudas vērtību nav jāpārprot tādā veidā, ka pilsoņi par katru santīmu kabatā spiesti iepirkties dažkārt nevajadzīgas preces, lai tiktu vaļā no naudas un nenodarītu sev zaudējumus. Ja, piem., esam nodomājuši pirkt ko vērtīgāku, kas pārsniedz mūsu parastos ienākumus, kā uzvalku, namu u. c., nauda noguldāma bankā. Banka par to maksā procentes un, kā jau teicu, naudu aizdod uzņēmējiem, kuriem vajadzīgs krēdīts.

KĀDAI JĀBŪT NAUDAI?

Par visām lietām jāraugās, lai nauda kā maiņas līdzeklis, valstij izmaksātu lēti. Lai to panāktu, nauda pagatavojama no vienkārša materiāla. Zelts, ir dārgmetals un zelta naudu krāšanai pilsoņi izņem no apgrozības daudz vairāk nekā lētāka materiāla pagatavotu naudu.

Patlaban lētākais materiāls naudas pagatavošanai ir papīrs.*) Naudas izlaidšana jāuztic sevišķai iestādei — v a l ū t a s p ā r v a l d e i, kurai jābūt no politikas un augstākām finansēm pilnīgi neatkarīgai iestādei. Šis pārvaldes izdotai naudai vienā pusē vajadzīgi laukumi ar nedēļu vai mēnešu apzīmējumiem, kur lipināmas nodokļu zīmes — zīmogmarku veidā. Mazākās naudas zīmes apliekamas ar markām tikai reizi mēnesī, vai ilgāk. Gada beigās vecās naudas zīmes jāapmaina pret jaunām. Pietiek, ka tās apgrozās vienu gadu, citādi zīmes zudē cienīgu izskatu un paliek nehigiēniskas.

*) Pēckara sabrukumā visas valstis nostiprinājās nevis ar zelta naudas sistēmu, bet gan — papīra, kā dzīvāku maiņas līdzekli.

šādu naudu, kā jau minēju, proponē Silvio Gesell's un sauc viņu par dilstošo naudu, jeb brīvnaudu.

Brīvnauda.

NAUDAS NODOKLIS PRAKSĒ.

Uzskats, ka marku uzlipināšana naudai ir neērta un rada sarežģījumus, nepareizs. Ar marku uzlipināšanu naudai izdarām tikai zināmu formālītāti. Pie tam šī formālītāte ir tikpat vienkārša, kā pati rēķināšanās ar naudu. Pirmkārt: laiks, kad marka jālipina naudai uz laukumiņiem paredzēti datuma uzraksti, t. i. katram zināmie kalendāra datumi, kas ap sevi saista visu dzīvi. Otrkārt: uz naudas laukumiem norādīta arī markas vērtība, kas tāpat līdzīga naudas vērtībai, ar kuņu iekārtojām savu dzīvi.

Jāsaka, ka taisni šī marku lipināšana nobāl pret tām daudzām formālītātēm, bez kuņām nevarām paspēt ne soli. Un tomēr, mēs tās izpildām un piemērojamies viņu prasībām. Piem., pasta formālītāte. Katram zināms, ka vēstules nosūtīšanai uz aploksnes uzlipināma marka; pie tam — atklātnei markas vērtība ir mazāka kā slēgtai vēstulei. Zinām arī, starpību iekš- un ārzemju vēstuļu apmārkošanai, kā arī vienkāršo un ierakstīto vēstuļu u. t. t. Un kur nu vēl tūkstošas citas formālītātes: kvītes, rēķini, vekseli, lūgumraksti u. t. t., u. t. t. Visas tās, ne tikai izpildām, bet atrodam, ka bez tām pat nevarām iztikt. Turpretī, attiecībā uz naudu esam jau tik tālu skaidrībā, ka atšķiram viltoto no īstās. Tādēļ iedomāties kā ar marku uzlipināšanu uz naudas traucēsim mūsu dzīves ritmu, ir aplami.

KĀ IEVEDAMA BRĪVNAUDA?

Galvenais, naudas teknikai jā rūpējas, lai cenu līmenis vienmēr atrastos vienādā augstumā. Nauda ir nodrošināta, ja naudas cena stabila.

Starptautiskā naudas kursa problēms atrisināts, ja ārzemju naudas cena negrozās; nacionālā nauda ir nodrošināta, ja par latu tirgū vienmēr var nopirkt vienu un to pašu preču daudzumu, t. i. preču cenas ne ceļās, ne krīt. Šādas prasības naudai ir loģiskas, tautsaimnieciski pareizas un saskan ar naudas, kā maiņas līdzekļa raksturu.

Preču cena atkarīga no piedāvājumu un pieprasījumu samēra. Nacionālās valūtas uzdevums pastāvīgi uzturēt piedāvājumu un pieprasījumu līdzsvaru. Piedāvājums ir tirgū laisto preču kopsumma, bet pieprasījums ir — naudas kopsumma par kuŗu šīs preces pērk. Protams, preču piedāvājuma regulēšana nestāv valsts varā, turpretim naudas pieprasījuma, t. i. apgrozībā laistās naudas regulēšanā valsts var rīkoties suverēni. Lai uzturētu līdzsvaru, jādara tā: pret preču piedāvājumu pārgrozībām valstij jāizved naudas pieprasījuma grozījums.

Tādēļ, pie izvešanas dzīvē brīvnaudas sistēmu, pirmais un svarīgais uzdevums ir — aprēķināt tagadējo cenu līmeni — preču indeksu. Šis uzdevums piekrīt statistiskai pārvaldei. Statistiskā pārvalde noteiktos termiņos ievāc no zemkopjiem, fabrikan-
tiem, amatniekiem, t. i. no visiem ražotājiem ziņas par saražoto preču daudzumu un ieņemto naudu. Šos skaitļus apstrādā un nosaka caurmēra cenu, jeb tā saucamo — preču indeksu. Ārzemju preču cenas aprēķina pēc ievaduma skaitļiem.

Pieņemsim, ka acumirkīgais preču indekss ir 100. Pēc mēneša statistiskā pārvalde ziņo, ka indekss ir 105. Tā tad — cenas cēlušās par 5%, citiem vārdiem — nauda apgrozībā figurē par 5% vairāk. Valūtas pārvaldei liekā naudatūlīt jāizņem no apgrozības. Paiet atkal mēnesis. Statistiskā pārvalde ziņo, ka indekss rāda 95. Valūtas pārvaldei iztrūkstošā nauda nekavējoši jāizlaiž apgrozībā tādā daudzumā, kamēr sasniegts indeksa izejas skaitlis 100.

Ar naudas uzplūdiem preces un dzīve paliek dārgāka, ar naudas atplūdiem — atkal lētāka. To nesen pierādīja Krievijas, Vācijas, Polijas, Austrijas u. c. lielvalstu valūtas inflācija, kad par sērkokciņa kastīti nācās maksāt miljoniem rubļu.

Tautsaimniecībā pazīstamā kvantitātes teorijas teze: jo vairāk zemē naudas, jo augstākas cenas, šādā formā nepareiza. Visa nauda, kas atrodas bankās kā rezerves, privātos naudas skapjos, maisos, zeķēs u. t. t., cenu svārtīšanos nerada. Cenas noteic vienīgi apgrozībā esošā nauda.

*

Prof. Dr. Ern. Šneiders pierāda, ka cenu līmeņa noteikšanu var uzsākt ne tikai valsts mēstābā. Pat mazāki saimniecības uzņēmumi var to ieviest, vai vismaz ierindot sevi šajā virzienā. Piem., ļoti labi iespējams, ka fabrikas vadība ar strādnieku noslēdz algas līgumu tādā veidā, ka alga garantēta latos, kas nodrošināti ar fabrikai nodoto pasūtījumu vidējo cenu. „Varu iedomāties“, saka prof. Dr. Ern. Šneiders, ka kāda banka ar zemnieku noslēdz aizņēmuma līgumu tādā veidā, kā vērtību pieņem pēc rudziem, kuŗus zemnieks ved tirgū. Aizņemto pirkšanas spēju nākas atmaksāt ruzdos. Var iet vēl tālāk un, dažu atsevišķu preču vietā, naudas līgumu noslēgt uz vietējā indeksa pamata, resp. skaitļiem, kādus pēc zināma laika publicē statistiskā pārvalde. Statistiskā pārvalde termiņos publicējot vietējā indeksa skaitļus var pievienot noteikumu, ka tādā pašā mērā, kā no pēdējās publikācijas pārgrozījies indekss, pārgrozās arī naudas maksāšanas spēja, piešķirot vai atvelkot zināmu procentu. Tā visi maksājumi piemērojas cenu līmeņa svārstībai.

Tiesa, visu to vajadzīgs aprēķināt. Tomēr, šis aprēķina darbs būs simtreiz mazāks, par to, ko prasa pastāvīgas algu kustības u. c. To konstatēs katrs, kas būs nonācis tik tālu un atradis, ka cenu līmeņa stabilizēšana ir ļoti vienkārša.

BRIVNAUDA — PRIEKŠLIKUMĀ.

Kad 1918. g. Šveicē apsprieda jautājumu par nacionālās bankas likuma grozīšanu, tautsaimnieku aprindas, valsts apdrošināšanas direktora Trefcera vadībā, par valūtas pārvaldes ierīkošanu, iesniedza sekošu projektu:

„Nodibināma Šveices valūtas pārvalde, kas iegūst monopoltiesības uz naudas zīmju izlaišanu, bet citādi nepieņem nekādu bankas operāciju. Valūtas pārvaldei jāievelk un jāiznīcina naudas zīmes, kad Šveices preču cenu statistika ziņo vispārēju cenu celšanos, bet jādrukā un jāizlaiž apgrozībā, kad preču cenu statistika ziņo par cenu krišanu. Tas notiek ar procentīgu vērtības zīmju izlaišanu vai izņemšanu no apgrozības. Pie tam šīs zīmes diskontē par „pari“ kursu.

Pēc Silvio Gesell'a priekšlikuma, cenu statistika jāizved Šveices statistiskai pārvaldei kopīgi ar Šveices interešu savienībām (konzumbiedrībām, lauksaimnieku savienībām, amatnieku biedrībām, tirdzniecības un rūpniecības savienībām, algoto darbinieku savienībām, tirdzniecības kāmērām u. c.). Ieņēmumi no naudas zīmju monopola ieplūst valsts kasē. Apgrozībā esošie Šveices piecfranku gabali, tāpat visa ārzemju kaluma sudraba nauda, pārkausējama un apmaināma pret papīra naudu un pēc viena mēneša to izsludina par dzēstu. Sudrabs nododams finansu ministrijai dēļ iespējami labākas izlietošanas. Valūtas pārvalde pārņem nacionālbankas naudas zīmes un viņu attiecīgo segumu šīs bankas zolo vekselos. Ar šo pārņemšanu iespējamās nacionālbankas zaudējumus, sedz valsts kase.“

NACIONĀLĀ BRIVNAUDA.

Tālāk aplūkosim brīvnaudas sistēmu, vai viņa izvedama patstāvīgi vai atkarīgi no citām valstīm. Tas tādēļ, ka acumirkli valda uzskats, ka naudas sistēmā vajadzīgi starptautiski nolīgumi.

Bet vai patlaban visas valstis nav valūtas jautājumos patstāvīgas? Katra valsts taču savu naudas sistēmu izved un stabilizē neatkarīgi no otras valsts.

Pieņemsim, ka Latvija ievedusi brīvnaudas sistēmu. Kādas tam sekas? Cenu līmenis zemē stabils. Latvijas vekseļu kurss negrozās, viss no iekšzemes apstākļiem, bet no cenu līmeņa ārzemēs: turienes naudas uzplūdiem un atplūdiem. Ja ārzemēs rodas naudas uzplūdi, ārzemju naudas pirkšanas spēja mazinās, cenas ceļās. Līdz ar to arī ceļās Latvijas vekseļa kurss. Ja ārzemēs ir naudas atplūdi, cenas slīd un Latvijas vekseļa kurss slīd. Pret šādu pārādību Latvijai nav ko iebilst. Ceļoties ārzemju naudas kursam, ārzemju preču cenas uz Latvijas preču cenām neatsaucas. Ja Latvijā ir brīvnaudas sistēma, nevienas ārvalsts saimnieciskā krīze, nevar pārsviesties uz Latviju. Lai krīzi panāktu, vietējiem naudas īpašniekiem jādara tas pats, kas ārzemju naudiniekam, proti: nauda jāizņem no apgrozības vaj pastiprināti jāizlaiž apgrozībā. Bet tādā gadījumā

valūtas pārvalde, pretēji viņu rīcībai naudu vai nu pastiprināti izlaistu, vai ievilkto no apgrozības un ar to krīzi novērstu. Turpretim, ja Latvija būtu vienīgā valsts, kas ievedusi brīvnaudas sistēmu, no tā neciestu neviena cita valsts, bet iegūtu pati Latvija! —

Lai naudas reformu izvestu minētā virzienā, no sacītā izriet, ka vajadzīga vispirms — laba preču statistika, otrkārt, naudas iespīezamā prese un treškārt, krāsns naudas zīmju dedzināšanai.

Naudas iespīesana un dedzināšana izdarāma atkarībā no apgrozībā pieprasāmā naudas daudzuma. Tas ir viss! —

Un, kad naudas sistēma nonāks līdz acumirkligam preču cenu stāvoklim, iestāsies spēcīga ražošana. Viņai nevajadzēs ne pātagas peļņas procentu veidā, nedz arī valdības nosacījumu. Nauda apgrozīsies un uzturēs pieprasījumu un, kur ir pieprasījums, tur arī ir ražošana.

LĒTS KRĒDITS.

Nodevas, kas par naudas krēditiem jāmaksā, banku praksē ir — diskonta procentes. Ar 1926. gada likumu, pie mums tās noteiktas 12% gadā.

Diskonta procentes pēc būtības, ir baņķiera peļņa. Kā cits veikalnieks tirgojas ar ādām un malku, tā baņķieris — ar naudu. Nav no svāra, tirdzniecības veids, bet preču cena, kurā ietilpst tirgotāja resp., baņķiera peļņa. Tikai, ja šī peļņa pārsniedz mūsu maksātspējas, tad precī vai nu nemaz nepērkam, vai to pirkdami sevi izputinām.

Pēdējais attiecās uz mūsu naudas tirgu. Mūsu bankas un kases ar naudas starpniecību briest, bet tirgotāji, rūpnieki un lauksaimnieki, pelnot naudu paliek nabagi. Tas tādēļ, ka arī divpadsmitprocentīgs krēdīts par dārgu. Mūsu vājā saimniecība nevar kapitālu pietiekoši ātri apgrozīt, lai to spētu samaksāt.

Tagad, kur visās nozarēs attīstījusies spēja konkurence, jāpelna no apgrozījuma. Rūpniekam nepietiek, ja dienā tas ražo un pārdod tikai vienu pāri apavu. Viņam jāražo un jāpārdod simtu un tūkstošu pāri. Laiki pagājuši, kad vecmāmiņa mēroja ceļu no baznīcas basām kājām un vienu pāri kurpju valkāja desmit gadus. —

Arī banku peļņa dibināma uz naudas apgrozību tāpat kā tirgotāja, rūpnieka un lauksaimnieka.

Brīvnaudas ceļā diskonta procentes pašas no sevis pazemināsies. Tas notiks tā: visu to naudu, ko pilsoņi neizlietos preču piršanai, noguldīs bankās, lai neradītu sev zaudējumus ar naudas nodokļu maksāšanu, bet vēl nopelnītu procentes.

Kas notiks ar diskonta procentēm?

Nauda, attiecībā pret baņķieri ir tāda pati prece, kā āda un malca pret citu tirgotāju, ko cena atkarājas no pieprasījuma un piedāvājuma. Liels piedāvājums — cenas krīt; mazs piedāvājums — cenas ceļās. Otrādi: liels pieprasījums — cenas ceļās, mazs pieprasījums — cenas krītās. Tāpat ar naudu. Iespējami liels naudas pieplūdums bankās, pamazinas noguldījuma procentes — pazeminās arī aizdevuma procentes. Tas ir — lētais aizņēmuma kapitāls, kas nepieciešams lauksaimniekiem, rūpniekiem un tirgotājiem.

Bez tam, bankas pelnīs arī no apgrozījuma, kas diskonta procentes pazeminās vēl vairāk, proti, banku apgrozījumi pacelsies, pirmkārt, par tām summām, kas līdz šim netika izlietotas preču pirkšanai un nonāca banku seifos; otrkārt, banku apgrozību sekmēs vispārīga saimniecības uzplaukšana.

Tā, kā ar lētu kapitālu iespējams gūt daudz lielāku peļņu, attīstās, tautas kulturālās prasības. Pēdējās uz naudas apgrozības rēķina atkal dzīvi pilda ar bezgala dažādām jaunām vajadzībām, kas pagēr visplašākos līdzekļa apmērus.

BRĪVNAUDA ĀRĒJĀ TIRDZNICĪBĀ.

Nevietā domāt, ka brīvnaudu, t. i. ar nodokli apliktu naudu maksājumiem ārzemēs, kur pastāv zelta nauda, atteiksies pieņemt.

Taisni otrādi.

Brīvnauda, kā saimniecības interešu nostiprināšanas faktors pat pret privilģētām valstīm, ar valūtas fiktīvo zelta segumu uzstāsies par viņu vērtību mērauklu.

NORĒKINĀŠANĀS AR ĀRVALSTĪM.

Tagad apstājamijs pie jautājuma, ko pārdot un pirkt ārzemēs? Gribēdami importu kompensēt ar eksportu, slēdzam tirdzniecības līgumus, bet pēc tam, kad pavelkam strīpu, iznākums ne vienmēr tāds, kāds domāts, proti: — „ārēja tirdzniecība pasīva!“

Ārējā tirdzniecībā nosprausto mērķi: importu kompensēt ar eksportu, brīvnauda panāk bez izdomāta plāna un līguma.

Nodoklis, kas maksājams par naudas zīmēm, piespiedīs naudu atgriezties no ārzemēm atpakaļ, mūsu valstī, lai iemainītos mūsu ražojumos. Un ārzemnieku iepirkšanās pie mums izlīdzinās ne tikai ārējo tirdzniecības bilanci, bet arī noārdīs muitas vaļņus, kā visvairāk kaitīgus tautu attiecībām.

No citām valstīm brīvā preču ieplūšana mūsu tirgū, mūsu rūpniecībai nevar kaitēt. Pieņemsim, ka 100 pāru mūsu ražotie zābaki izmaksā 2000 latus, bet kāda ārvalsts, nolūkā, konkurēt, 100 pārus tādas pašus zābakus piedāvā par 1500 latiem.

Iznākums: ārvalstij atdotais naudas daudzums (1500 lati) atgriezīsies mūsu zemē iepirkties preces un pēc mūsu cenu koeficienta, t. i. tie paši zābaki vairs par 1500 latiem iznāks tikai 75 pāri. Tā tad preču daudzums mūsu valstī atsvērs to preču vērtību, kuŗu ārzemes mums pārdos lētāki.

BRĪVSAIMNIECĪBA.

Sasāpējušo saimniecības jautājumu pasaulē cenšas atrisināt daudz un dažādas idejas. Tā piem., Marks s ieteica saimniecību pārvērst par sabiedrības kopīpašumu u. t. t.

Zināmas aprindas Marksa ideju arī pūlās realizēt. Sākums tāds, ka vienu īpašumu pēc otra padara vai nu par valsts vai pašvaldības uzņēmumu.

Izņemot Marksa, arī citas, kā tagad pastāvošās, tā nākotnē nospraustās saimnieciskās teorijas nesola neko labu. Visas tās uzbūvētas

uz atsevišķu šķiru vai patniecīgu grupu interesēm un tādēļ vien nav pieņemamas. Katram ir savs „e s“. Tas vienmēr nesaudzīgi uzstāsies par savu brīvību un neatkarību.

Kā ideālāko minēšu dabisko saimniecības kārtību valstī.

Dabiskā saimniecības kārtība ir — brīvsaime un dibinās uz brīvnaudas un brīvās saimniecības principiem. Tie ir dzīves pilnības principi, kas nostiprina valsts patstāvību un pilsoņu materiālās un kultūrālās intereses.

KARŠ UN MIERS.

Veselīga un dzīves spējīga saime arī pasaulē rod miera problēmas atrisinājumu.

1848. gadā izceļoties Francijas revolūcijai, smagās krīzes dēļ, Kārlis Markss izdeva revolūcionāru laikrakstu. Konjunktūrai grozoties to 1850. gadā pārtrauca. Laikrasta apturēšanu Markss motivēja šādi: „Pie tagadējās vispārējās uzplaukšanas, kur pilsoniskās sabiedrības ražojošie spēki tik lieliski attīstās, cik vien tas pilsoniskos apstākļos iespējams, par īstu revolūciju nevar būt runa. Jauna revolūcija ir iespējama tikai sakarā ar jaunu krīzi, bet tā nāktu tikpat droši, kā pate krīze.“

Revolūcijām savi ieguvumi nenoliedzami — īpaši pēdējā laikā. Cāriskās valdības apvērsums panākts gandrīz visā Eiropā: „Nikolajs“ atvietots ar „Lēninu“, — „Vilhelms“ ar „Hindenburgu“, latvi padarīti par latvjiem, igauņi par igauņiem u. t. t. Tomēr cilvēces apmierinātībai meklētā pilnība revolūcijās nav atrasta. Darinātās valsts iekārtas nosvērtas tikai atsevišķu sabiedrību, resp., šķiru pusē: monarchu, komunistu u. t. t. Šobrīd demokrātiju, kā visu tautas interešu un līdz ar to ideālāko valsts iekārtu padara vienpusīgu tās šķiras, kuņas valdībās reprezentē vairākumu.

Šķiru politika tāpat ir finansistu rokas darbs. Šķiru politika tiek kultivēta aiz tā iemesla, lai tautas spēku un vienprātību saskaldītu, kā vieglāki pieveicamas. Kas iedomājas sevi „labais“ vaj „kreisais“ upurē finansu dievam.

Darbojošies spēki ir viena sabiedrība. Daba devusi vienādas tiesības tāpat, kā dzīvību.

Bet vai ar revolūcijām neiedomājamies vispārīgu labklājību — augstāku mērķi?

Tagad, kad krīze vairs neskaņ vienu vien valsti, visa pasaule rūgst un vārās, ieročus kaļ vēl lielākiem notikumiem, atkal kauliņus met par kara uguns iededzināšanu. Jautājums vienīgi grozās ap jauno paaudzi. Vecā paaudze ar pārdzīvoto pasaules kara pagātņi, kā zināms, jaunam karā nedroša. Jaunās paaudzes nolemšanas brīdi karā vēro pēc patlaban vienā otrā vietā inscenētām sadursmēm. Tikai grūti spriest, vai ar to apstākļi uzlabosies, vai nenotiks „galīga izpārdošana“ un tādēļ nav jānāk revolūcijai pār revolūciju?

Pasaules karā izbeidzoties Krievija noslēdza robežas un saimeciskās grūtības pārējās valstīs izskaidroja ar zaudēto tirgu austrumos. Prātoja, ka vajadzīgs atgūt Krievijas 161.000.000 izsalkušos patērētājus, tad Eiropa atkal plauks, ziedēs. Likās, ka piem. Latvijā, Vācijā, Anglijā, Itālijā u. c. valstīs pilsoņi dzīvo pārpilnībā, ar precēm līdz kaklam apgādāti un Krievija vajadzīga preču pārpalikuma

likvidēšanai. Ka tas tā Vakareiopā nav, katram skaidrs. Vakareio-
pai pašai ir tik daudz preču prasītāju ka, vismaz šobrīd, lieki iedomā-
ties meklēt tirgu austrumos. Lai tikai palūkojamies augošā bezdarbu
izsalkumā, paēdinam neēdušos, tiem skrandas apmainam pret apģēr-
bu u. t. t. nemaz nerunājot par apģādi pilnā apmērā, kādu visa pa-
stāvošā ražošana kopā nevar dot, vai arī tad vēl Vakareiopai kas pa-
liks pāri no viņas preču kaudzēm?

Tas pats sakāms par Latviju.

Pārveidojot naudas sistēmu arī pārveidosim zelta korupcijas saim-
niecību ne tikai attiecībā pret sevi un savu valsti, bet arī citām tau-
tām un citām valstīm. Ar naudas reformu arī nostiprinās cilvēces paš-
noteikšanās tiesības, kas tiek zem kājām mītas.

Tādēļ, naudas reformas ideju modināsim paziņās, sabiedrībā un
sapulcēs, runāsim par to un prasīsim pēc brīvnaudas un brī-
vās saimniecības likuma valstī.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307099476

Praktiska grāmata:

H. J. PAVASARIS

Norēķināšanās
sistēma

ar

atkalpārdevējiem
un patērētājiem

krēditoru darbvedība

17. DEC. 1932